

hợp nhất lại để trở thành những cộng đồng người lớn hơn v.v...

Tôi là người đứng trên quan điểm tán đồng sự hợp nhất ngày càng lớn các dân tộc lại. Nhưng đây là quá trình lâu dài. Chính để các dân tộc hợp nhất và trở thành sức mạnh to lớn hơn trên bước đường phát triển, mà cần phải xây dựng và tăng cường lòng tin cậy lẫn nhau giữa các dân tộc, cho nên phải biết kiên nhẫn chờ đợi chừng nào mà bản thân các dân tộc chưa thấy sự cần thiết, chưa có sự tự nguyện thì cần phải chờ đợi. Nguyên tắc tối cao phải nắm vững là: một dân tộc nào đó của nước ta dù nhập hay tách ra khỏi một dân tộc này hay khác thì tất cả các dân tộc đó đều nằm trong phạm vi một quốc gia đa dân tộc là nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam, do Đảng cộng sản VN được Chủ tịch Hồ Chí Minh sáng lập và rèn luyện lãnh đạo. Tôi nghĩ rằng, một dân tộc nào dù đã được khoa học chứng minh là đúng, nhưng chưa muốn hòa nhập với một dân tộc anh em, thì không lên nống vôi, ép buộc. Một thời gian nào đó, do cuộc sống đòi hỏi, thể theo nguyện vọng của đồng bào, quá trình hợp nhất lại nhất định sẽ xảy ra. Vấn đề dân tộc là hết sức tế nhị nhạy cảm. Nếu nống vôi, đi đến mệnh lệnh cưỡng bức, thúc đẩy cho nhanh quá trình hợp nhất, có khi sẽ mang lại hậu quả không hay.

Thứ hai là vấn đề tổ chức. Vì tầm quan trọng và tính khó khăn phức tạp của vấn đề, cần xây dựng một chương trình nghiên cứu khoa học cấp Nhà nước kéo dài trong 2-3 năm, do Hội Dân tộc học VN chủ trì, dưới sự bảo trợ của Hội đồng Dân tộc của Quốc hội và Ủy ban dân tộc và miền núi của chính phủ để hoàn thiện thêm một bước bản danh mục tên gọi các dân tộc nước ta, nhằm phục vụ thiết thực cuộc Tổng điều tra dân số sắp tới và để thể hiện thêm một lần nữa tinh ưu việt của chính sách dân tộc của Đảng và Nhà nước ta./.

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU

NGUYỄN DƯƠNG BINH

TẠP chí Dân tộc học, cho đến hết năm 1993 đã phát hành được 80 số. Tiền thân của nó là Thông báo Dân tộc học, năm 1972 ra được một số, năm 1973 ra được ba số và Tạp chí Dân tộc học chính thức ra mắt bạn đọc từ năm 1974 sau khi được phép của các cơ quan có thẩm quyền.

Tạp chí Dân tộc học phát hành mỗi năm bốn số, ra theo quí, với 80 trang ruột, khổ 19 x 27cm. Với khoảng trên mười bài trong một số tạp chí, cho đến nay Tạp chí Dân tộc học đã công bố trên dưới 900 bài nghiên cứu.

Với tư cách một ngành, dân tộc học ra đời tương đối muộn ở nước ta. Phải đến cuối những năm 50 và đầu những năm 60, mới chính thức như một ngành khoa học riêng biệt, tuy trước đó, đã có một số người quan tâm đến vấn đề này.

Ra đời muộn hơn các tạp chí khác trong Ủy ban Khoa học xã hội trước đây và Trung tâm Khoa học xã hội và Nhân văn quốc gia hiện nay như Tạp chí Nghiên cứu lịch sử, Tạp chí Văn học, Tạp chí Kinh tế v.v... Tạp chí Dân tộc học đã có 20 tuổi đời.

Từ năm 1974, Tạp chí được phép phát hành trong phạm vi cả nước với tư cách là một tạp chí nghiên cứu khoa học. Tạp chí phục vụ cho những ai quan tâm đến công tác nghiên cứu dân tộc học. Tạp chí còn phục vụ bạn đọc rộng rãi: ngoài những nhà nghiên cứu khoa học xã hội như sử học, văn học, khảo cổ học, ngôn ngữ học, phônklo v.v..., còn có bạn đọc là những giáo sư, phó giáo sư, các cán bộ giảng dạy về khoa học xã hội của các trường đại học trong cả nước, các cán bộ nghiên cứu về dân tộc, về văn hóa từ Trung ương đến địa phương, thuộc các ban dân tộc, các sở văn hóa. Tạp chí còn có bạn đọc là những nhà giáo, những sinh

viên KHXH và nhất là của bộ môn dân tộc học.

Tạp chí tuy nằm ở Viện Dân tộc học nhưng không chỉ phục vụ cho Viện mà còn có tính đại diện cho ngành dân tộc học nước ta. Điều đó thể hiện trước hết là số lượng bài của các nhà khoa học, các tác giả ở ngoài Viện viết cho Tạp chí thường chiếm trên một nửa tổng số. Những vấn đề nghiên cứu cũng như những lĩnh vực nghiên cứu không phải chỉ thuộc phạm vi của Viện mà nó phản ánh những vấn đề có tính toàn quốc.

Điểm lại chặng đường vừa qua với khoảng 900 công trình khoa học được công bố trên Tạp chí, có thể chia ra làm vài mốc thời gian như sau:

- Trước năm 1975-1976 khi đất nước chưa thống nhất, do những điều kiện nhất định, Tạp chí chưa có nhiều bài viết về các dân tộc và những vấn đề khác của miền Nam nước ta.

- Thời gian từ 1975-1976 đến trước Đại hội VI (1986) thời kỳ chưa có đường lối đổi mới của Đảng, những vấn đề nghiên cứu được mở rộng ra phạm vi cả nước, những bài viết về các dân tộc ở miền Nam như khu vực Trường Sơn - Tây Nguyên, các dân tộc Chăm, Khơ-me ngày càng nhiều hơn, trong đó kể cả những vấn đề nghiên cứu dân tộc học người Việt.

- Thời gian từ Đại hội Đảng lần thứ VI đến nay, tức sau khi có đường lối đổi mới của Đảng: những vấn đề được đề cập đã phong phú hơn, đa dạng hơn. Các bài viết ít nhiều đã có cách nhìn mới, đánh giá tình hình cũng như thực trạng đời sống kinh tế, xã hội, văn hóa một cách đầy đủ hơn, chính xác hơn, ít gò bó hơn.

Trong những năm qua, Tạp chí Dân tộc học cố gắng thể hiện quan điểm của chủ nghĩa Mác-Lênin và đường lối của Đảng trong nghiên cứu dân tộc học. Tạp chí đã đăng tải nhiều công trình nghiên cứu khoa học liên quan đến các lĩnh vực trong đời sống kinh tế, xã hội, văn hóa của nhiều vùng như Việt Bắc, Tây Bắc, khu vực Trường Sơn - Tây Nguyên, Nam Bộ v.v... Những bài viết này đã góp phần làm

sáng tỏ thêm và giúp cho những ai quan tâm, tìm hiểu tình hình, đặc điểm của các dân tộc nước ta.

Bản thân dân tộc học vốn đã có liên quan đến nhiều ngành khoa học, kể cả tự nhiên và xã hội. Tạp chí Dân tộc học đã đăng nhiều bài có tính chất liên ngành và đa ngành: xã hội học - tộc người, địa lý học - tộc người, khảo cổ học - tộc người, nhân chủng học - tộc người, ngôn ngữ học - tộc người, dân số học - tộc người, kinh tế học - tộc người. Những bài viết này nhằm công bố kết quả nghiên cứu của những bộ môn khoa học kế cận nhằm làm rõ hơn các vấn đề có liên quan đến nhiều lĩnh vực nghiên cứu của các dân tộc ở nước ta. Chính những bài viết có tính liên ngành và đa ngành làm cho nội dung của Tạp chí đa dạng hơn, nhiều màu sắc hơn.

Nội dung các bài nghiên cứu cố gắng thể hiện đường lối chính sách dân tộc của Đảng và Nhà nước. Những vấn đề về quyền bình đẳng, vấn đề đoàn kết, tương trợ giữa các dân tộc cũng đã được đề cập dưới hình thức này hay hình thức khác.

Tạp chí Dân tộc học đã phấn đấu thực hiện những nhiệm vụ chính trị và triển khai những vấn đề khoa học có liên quan đến các dân tộc, những công trình đã công bố, một mặt phản ánh những vấn đề đang được ngành dân tộc học quan tâm, mặt khác nhằm nêu lên thành quả do cách mạng đem lại ở các vùng dân tộc. Tạp chí không chỉ đề cập đến những vấn đề truyền thống, mà còn chú ý đến những vấn đề hiện đại, những vấn đề có tính thời sự về các mặt kinh tế, xã hội, văn hóa... đang diễn ra trong vùng các dân tộc anh em. Nghiên cứu những vấn đề về sự biến đổi ở các dân tộc từ sau Cách mạng Tháng Tám, nhất là sau ngày cả nước được giải phóng, thống nhất tổ quốc là những mặt mà ngành dân tộc học cũng như Tạp chí Dân tộc học quan tâm.

Tạp chí, một mặt công bố những bài nghiên cứu, những tư liệu nhằm phục vụ cho công tác khoa học, cho việc tìm hiểu tình hình, đặc

điểm các vùng dân tộc và các dân tộc cụ thể, mặt khác cũng để phổ cập kiến thức dân tộc học phổ thông để phục vụ cho độc giả rộng rãi. Trên thực tế, Tạp chí ngoài nhiệm vụ phục vụ cho các nhà nghiên cứu dân tộc học, còn cung cấp thông tin cần thiết cho nhiều ngành có liên quan, kể cả lực lượng vũ trang.

Một trong những vấn đề chủ yếu được đề cập đến nhiều trên Tạp chí từ năm 1975-1976 trở về trước là vấn đề xác định thành phần dân tộc ở nước ta. Vấn đề đã được nêu lên từ những năm 60. Sau này do yêu cầu của việc thực hiện chính sách dân tộc, vấn đề phát triển kinh tế - văn hóa ở miền núi và vùng các dân tộc, cần có sự hiểu biết một cách cụ thể hơn và chính xác hơn số lượng các dân tộc. Việc xây dựng danh mục các dân tộc đã được những cơ quan của Nhà nước thông qua là kết quả của nhiều ngành, nhiều cơ quan từ Trung ương đến địa phương. Trong công tác này có sự tham gia đáng kể của Viện Dân tộc học và sự đóng góp của Tạp chí Dân tộc học. Tạp chí đã phản ánh quá trình khảo luận, nêu lên mục đích, yêu cầu và những tiêu chuẩn cơ bản để phân định. Kết quả cuối cùng là đã công bố được bản danh mục thành phần các dân tộc ở nước ta. Nội dung bản danh mục đã được công bố trên Tạp chí Dân tộc học với những chỉ dẫn cần thiết có liên quan như các tên gọi cũ, các nhóm địa phương, địa bàn cư trú, các nhóm ngữ hệ của các dân tộc. Đây không chỉ đơn thuần nghiên cứu dựa trên sách vở và tài liệu đã có, mà còn là kết quả của nhiều đợt đi công tác xuống nhiều vùng dân tộc, đến những vùng xa xôi hẻo lánh nhất có các dân tộc ít người cư trú. Những bài được công bố trên Tạp chí, một phần quan trọng là kết quả của những chuyến đi dã dân tộc học được tổng kết, hệ thống hóa lại. Những dòng chữ, những trang báo nhiều khi đã thấm mồ hôi, qua những chuyến đi không ít gian nan và thậm chí có lúc không ít hiểm nguy ở những vùng trật tự an ninh chưa được đảm bảo.

Tạp chí đã công bố những bài viết có liên quan đến hầu hết các dân tộc ở Việt Nam, từ

dân tộc đa số như người Việt (Kinh) cho đến những dân tộc có số lượng rất ít như người La Hủ, người Mảng... ở Tây Bắc, người Chứt, người Ô đù ở các tỉnh khu Bốn cũ đến các dân tộc khác ở dọc Trường Sơn - Tây Nguyên. Tạp chí không có thái độ xem nhẹ dân tộc nào, song do những điều kiện cụ thể về tài liệu, về quá trình nghiên cứu v.v... có thể dân tộc này được nói nhiều hơn dân tộc khác.

Trong những bài viết, nhất là trong giai đoạn đầu còn có phần chung chung, dàn trải, chưa sâu và thiếu những tư liệu khoa học cần thiết có tính thuyết phục.

Những công trình đã công bố thuộc rất nhiều lĩnh vực khác nhau về kinh tế, xã hội, văn hóa, phong tục tập quán, tôn giáo tín ngưỡng v.v... Qua đó bạn đọc có thể thấy được đặc điểm sinh hoạt của nhiều dân tộc và của từng khu vực. Hàng trăm bài báo đã nghiên cứu từng mặt cụ thể, từng dân tộc cụ thể hoặc có tính khái quát cho một khu vực hay cho nhiều dân tộc. Tạp chí trong phạm vi có thể, cố gắng trình bày tình hình thực tế của các dân tộc trên nhiều mặt. Những bài biết còn đề cập đến những vấn đề nguồn gốc dân tộc, quá trình di cư và cư trú, quá trình tộc người, sự tiếp xúc, ảnh hưởng qua lại giữa các dân tộc. Trong giai đoạn đầu, các dân tộc miền Bắc được nói đến nhiều hơn như các dân tộc thuộc các nhóm ngôn ngữ Việt - Mường, Tày - Thái, Mèo - Dao, Môn-Khơme, Tạng - Miến. Từ sau khi đất nước thống nhất, do có điều kiện thuận lợi hơn, hàng loạt bài đã viết về các dân tộc ở miền Nam như các dân tộc ở Trường Sơn - Tây nguyên, các dân tộc ở ven biển miền Trung, ở Đông Nam Bộ và đồng bằng sông Cửu Long.

Thời kỳ đầu, những bài viết thiên về dạng chuyên khảo (monography) về từng dân tộc, chuyển sang thời kỳ sau không dừng ở đó mà đi sâu vào những lĩnh vực cụ thể như sinh hoạt kinh tế, nghiên cứu về nương rẫy, ruộng nước, ruộng bậc thang v.v... Về văn hóa vật chất đã có những bài chuyên về trang phục,

nhà cửa cư trú, các công cụ lao động, các nghề thủ công v.v... Về tổ chức xã hội cũng đã đề cập đến từng vấn đề cụ thể của nhiều dân tộc khác nhau. Về văn hóa tinh thần có những bài viết về tôn giáo tín ngưỡng, văn nghệ dân gian, các lễ hội v.v...

Có thể nói các lĩnh vực, các vấn đề nghiên cứu của ngành dân tộc học nước ta đều được phản ánh trên Tạp chí Dân tộc học hoặc ít hoặc nhiều. Và vì vậy, Tạp chí Dân tộc học trên những góc độ nhất định là Tạp chí của toàn ngành.

Ở đây chúng tôi chỉ muốn nêu lên những nét khái quát về những bài viết đã công bố, chưa đi sâu tổng kết toàn bộ những mảng đề tài nghiên cứu của khoảng 900 bài. Trong tương lai, chúng tôi sẽ cố gắng hệ thống các bài đã có mặt trên Tạp chí để qua đó đánh giá được đầy đủ hơn.

Tạp chí Dân tộc học đã đăng một số bài nghiên cứu về các dân tộc ở Việt Nam hoặc những vấn đề có liên quan của các học giả nước ngoài như Liên Xô cũ, Trung Quốc, Pháp, Mỹ, Tiệp Khắc (cũ).

Ngoài ra Tạp chí còn đăng nhiều bài dịch của các tác giả nước ngoài, nhất là của các nhà dân tộc học Xô viết (cũ), nhằm giúp cho độc giả hiểu biết thêm những vấn đề lý thuyết ở nước ngoài, qua đó có thể cung cấp thêm thông tin phục vụ cho công tác nghiên cứu và những hiểu biết mới về dân tộc học.

Nhân đây, chúng tôi cũng xin đề cập đến chất lượng của Tạp chí. Về mặt hình thức, đã có cải tiến nhất định, báo in đẹp hơn, giấy trắng hơn, trình bày sáng sủa hơn, các hình ảnh cũng rõ nét hơn, cách in mới không còn bản kèm phiên phức như kiểu in typô. Từ khi ký hợp đồng cho đến lúc xuất xưởng, thời gian không kéo dài nhiều tháng như trước. Về mặt này, chúng tôi còn phải cố gắng nhiều hơn nữa

để tránh sai sót nhiều về kỹ thuật, hoàn thiện các bản vẽ và các ảnh.

Những vấn đề đáng quan tâm hơn là chất lượng về mặt nội dung. Ở đây cần lưu ý: khác với nhiều báo khác, lực lượng phóng viên và người viết của Tòa soạn quyết định phần lớn chất lượng tờ báo, còn Tạp chí của chúng ta chất lượng chủ yếu dựa vào lực lượng các tác giả và các cộng tác viên. Nếu trình độ chuyên môn, cách viết, cách trình bày của các tác giả chưa được nâng cao thì chất lượng bài viết còn có những hạn chế. Các biên tập viên chỉ có thể giúp thêm vào chất lượng bài viết nhưng khó có thể đưa một bài chất lượng bình thường thành một bài xuất sắc.

Tuy nhiên, Tòa soạn Tạp chí luôn coi trọng chất lượng nội dung, cố gắng tìm các biện pháp để nâng chất lượng lên. Một số yếu tố khách quan cũng cần quan tâm. Trước đây Tạp chí Dân tộc học gần như độc quyền về dân tộc học, ngày nay, có hàng loạt các tạp chí bạn ra đời cũng thu hút lực lượng tác giả cũng như những bài có liên quan đến dân tộc học. Một điều đáng chú ý khác, hiện nay nhiều người làm công tác khoa học (kể cả dân tộc học) khó có thể đủ sống bằng lương của mình, họ phải làm một số nghề khác để cải thiện sinh hoạt. Sự phân tán này là một hiện tượng đáng tiếc, chắc là trong một thời gian dài mới khắc phục được. Chế độ nhuận bút lại thấp, khiến cho người viết thiếu sự động viên về vật chất. Tiền nhuận bút được hưởng không đủ bù đắp sức lao động đã bỏ ra để hoàn thành.

Một lần nữa, Tòa soạn Tạp chí xin chân thành cảm ơn tất cả những tác giả, những nhà khoa học đã cộng tác với Tạp chí Dân tộc học. Trên bình diện nhất định, các đồng chí sẽ quyết định trước tiên về chất lượng của ngành dân tộc học nước nhà, trong đó có Tạp chí Dân tộc học.